

Radicalisering als *wicked problem*

Op 20 juli jongstleden maakte de Britse premier David Cameron een vijfjarenplan voor de bestrijding van islamitisch radicalisme bekend. De Britse regering weet zich nauwelijks raad met de grote aantallen Britten die naar Syrië en Irak zijn afgereisd, de laatste tijd vooral naar het kalifaat van de beweging Islamitische Staat (IS). Het zijn er ongeveer zevenhonderd, van wie de helft alweer is teruggekeerd. Een belangrijk onderdeel van het voorgestelde programma omvat voorlichting op scholen om jongeren te weerhouden van de romantiek van jihadgang als positief alternatief voor een ondermaats bestaan in het Verenigd Koninkrijk. Het is het zoveelste westerse regeringsprogramma tegen radicalisering van de afgelopen vijftien jaar. Positief eraan is dat nu duidelijk het narratief waarmee jihadistische bewegingen jongeren ronselen centraal staat in de bestrijding. Maar het is de vraag of het programma goed genoeg is, dit moet nog blijken; de ervaringen met eerdere programma's bedoeld om radicalisering tegen te gaan of terug te draaien stemmen niet al te optimistisch, zowel binnen als buiten het Verenigd Koninkrijk.

Vergelijken met programma's uit het verleden of van elders is echter moeilijk omdat de verschijnselen radicalisme en radicalisering zelf steeds veranderen. Om te beginnen verloopt het proces van radicalisering zoveel sneller en daardoor is het moeilijker te detecteren. In 1985 verklaarde de Britse pionier op het gebied van de studie naar politiek geweld Richard Clutterbuck in zijn boek *The Future of Political Violence. Destabilization, Disorder and Terrorism* dat een radicaliseringsproces vijf tot zeven jaar in beslag nam. De laatste jaren werd veeleer een termijn van enkele maanden aangehouden. Lange tijd ging men ervan uit dat het vooral om radicaliserende individuen ging; daarna kwam het idee op dat radicalisering vooral in groepsverband gebeurde. Was aanvankelijk de focus vooral gericht op jonge mannen, daarna kwamen jonge vrouwen en meisjes in beeld en tegenwoordig hele families. Recent werd het vermoeden geuit dat een familie van drie generaties uit Luton was uitgeweken naar Islamitische Staat. Het ging om in totaal twaalf mensen, van wie de jongste een baby van één jaar was en de oudste de grootvader van 75. Dat andere leeftijdscategorieën betrokken raakten en de radicalisering sneller verliep, werd ook veroorzaakt door de

Bob de Graaff

Hoogleraar inlichtingen- en veiligheidsstudies,
Nederlandse Defensieacademie te Breda en
Universiteit Utrecht

andere inhoud van het radicaliseringsproces. Aanvankelijk werd radicalisering vooral gezien als het voortraject van terrorisme. Nu is het primair het voorstadium van vertrek naar het kalifaat. Dat laatste roept veel minder remmingen op dan een ontwikkeling in de richting van terrorisme. Dat blijkt ook uit de angst van autoriteiten die vrezen voor geweld van teruggekeerde uitreizigers naar Syrië. Zij zouden aldaar “door geradicaliseerd” kunnen zijn, een erkenning dat terrorisme een verdergaande vorm van radicalisering vereist. Dat meer mensen naar het centrum van de jihad reizen nu het om Syrië gaat, vindt mede zijn oorsprong in het aantrekkelijke alternatief dat IS de potentiële rekruten voorhoudt: deelname aan een apocalyptische eindstrijd, waarin het individu – dat in het Westen een in zijn of haar ogen marginaal bestaan leidt – plotseling kan deelnemen aan een gebeurtenis van wereldhistorische omvang. Of, ook zonder te vechten, deelachtig worden aan het paradijs dat IS heet. “Don’t miss the bus”, is meer of minder uitgesproken de inhoud van veel boodschappen van IS. Dit is de valse romantiek waarover ook premier Cameron sprak.

Het fenomeen radicalisering verandert dus voortdurend van inhoud, vorm en proces. Hier geldt wat management-goeroe Tom Peters al een kwart eeuw geleden schreef in zijn *Thriving on Chaos*:

Handbook for a Management Revolution: “If you’re not confused, you’re not paying attention.” Telkens als overheden menen een oplossing te hebben gevonden voor dit steeds groter wordende probleem, ontglipt hun de werkelijkheid. En dat terwijl radicalisering zich waarschijnlijk meer dan ooit in de openbaarheid vertoont. Het succes ervan hangt juist samen met het open karakter waarmee het proces wordt bewerkstelligd en plaatsvindt – in belangrijke mate via social media. Radicalisering is dan ook een vraagstuk dat men zou kunnen plaatsen in de categorie *wicked problems*. Die term kwam in de jaren zeventig in managementstudies op als tegenhanger van gemakkelijk oplosbare of *tame problems*. *Wicked problems* zijn daarentegen niet echt oplosbaar wegens hun complexe en dynamische karakter, waardoor het ook moeilijk is een alomvattende definitie te geven, die het begin zou kunnen zijn van een geslaagd beleid.

Als *wicked problem* omvat radicalisering tal van met elkaar verbonden verschijnselen, die verspreid zijn over een veelheid aan terreinen van overheidsbeleid zoals jeugdbeleid, onderwijs, integratie, emancipatie, politie, justitie, defensie, veiligheidsbeleid, buitenlands beleid, vluchtelingen- en vreemdelingenbeleid et cetera. Daarmee is het aantal *stakeholders* enorm en is het risico groot dat deze allen wegens verschillende visies en belangen een andere benadering van het probleem voorstaan. Ook dat is een kenmerk van een *wicked problem*. De overheid kan in reactie hierop proberen tot beleidsintegratie te komen, zoals enkele jaren geleden gebeurde met het Actieplan Polarisation en Radicalisering. Een probleem daarbij was echter dat de overheid het ene *wicked problem*, radicalisering, met het andere, polarisatie, in verband bracht, wat de zaak er natuurlijk niet gemakkelijker op maakte. Dat is opnieuw een kenmerk van *wicked problems*: ze staan vaak met elkaar in verband. In een gepolariseerde samenleving is het natuurlijk niet gemakkelijk tot een eensgezinde aanpak te komen van een *wicked problem* als radicalisering dat nog eens mede bijdraagt aan en veroorzaakt wordt door polarisatie.

Juist tegenover een sterk gepolariseerde bevolking zal een overheid haar best willen doen een *wicked problem* snel te temmen. Woorden van daadkracht blijven dan niet uit, maar worden ten slotte ridicul als het probleem toch niet wordt opgelost. Zulke uitblijvende resultaten zouden moeten nopen tot heroverwegingen over het juiste beleid. De politieke arena is echter niet mild in zulke gevallen. Politieke tegenstanders staan al gauw klaar om heroverweegers te betichten van wankelmoedigheid en zwalkend beleid.

En daar ligt misschien wel de grootste moeilijkheid van een beleid met betrekking tot het *wicked problem* radicalisering. Voor de oplossing ervan is bovenal vertrouwen nodig tussen alle *stakeholders*, niet alleen tussen degenen die het probleem bestrijden, maar ook moet een vertrouwensbasis worden geschapen met hen die het probleem lijken te veroorzaken. Nu wordt het wegnemen van radicalisering vaak gezien als een proces waarbij de geradicaliseerden hun ideeën moeten opgeven, maar zulke eenzijdige anti- en deradicalisering werkt zelden. Het gaat om een proces waarbij de hele samenleving betrokken moet worden. Er moet een nieuw kader worden geschapen, sociaal en qua narratief, waarbinnen mensen op een acceptabele manier samenleven, waarbij de een niet het idee heeft gemarginaliseerd te worden en de ander het idee te worden geterroriseerd. En dat is niet gemakkelijk, want basiswaarden als beschaving en wereldbeschouwing staan centraal. Een doorbraak is uitsluitend mogelijk met een gedeelde visie, mentaliteit en waarden. En daarvoor is vereist dat alle betrokkenen bereid zijn van elkaars goede bedoelingen uit te gaan en te accepteren dat mensen die zijn geradicaliseerd bereid zijn onder nieuwe omstandigheden hun radicale habitus af te leggen. Het creëren van dat vertrouwen is in de eerste plaats een zaak van de beleidsmakers. Mondiaal is dat een problematische zaak, binnen Nederland zou het moeten lukken. En een ander advies aan de beleidsmakers zou kunnen zijn: vergeet even de daadkracht, acties hebben niet zoveel geholpen; begin eerst eens met een gezamenlijke visie op het probleem te ontwikkelen. Daarvoor is het (nog) niet te laat.